

Słowo od Redaktorów

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, poświęcona pamięci Profesora Sława Krzemienia-Ojaka, stanowi rodzaj intelektualnego hołdu złożonego przez nas – jego współpracowników i przyjaciół – Profesorowi, którego od pięciu lat już nie ma wśród nas. Monografia niniejsza jest pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej w dniu 7 marca 2014 roku na Uniwersytecie w Białymstoku, z którym Profesor był związany przez ostatnie piętnaście lat swego życia.

Profesor Sław Krzemień-Ojak był wybitnym naukowcem – estetykiem i filozofem, teoretykiem i historykiem kultury intelektualnej i artystycznej – europejskiej, zwłaszcza włoskiej. Ale przede wszystkim był niezwykłym, mądrym, pod każdym względem niepospolitym, a przy tym skromnym i dobrym człowiekiem. Pracować z Profesorem Krzemieniem-Ojakiem było zaszczytem i przyjemnością, choć także intelektualnym wyzwaniem.

Można by wymienić, ale zapewne lepiej zrobią to przyszli bibliografowie, dziesiątki tytułów prac napisanych przez Profesora Krzemienia-Ojaka, obejmujących, po pierwsze – sylwetki filozo-

fów, którzy zbudowali fundamenty naszego współczesnego myślenia (Vico, Taine, Gramsci, Croce, Eco), po drugie – portrety wielkich pisarzy, twórców kultury europejskiej (np. Dante, Szekspir, Goethe), oraz po trzecie – teksty dotyczące najróżniejszych problemów dzisiejszej wiedzy o kulturze – od refleksji na temat przyszłości języka po wpływ mediów na myślenie współczesnego człowieka. Niewątpliwie tym, co je łączy jest perspektywa prospektywnego myślenia – szeroko pojmowana edukacja dla przyszłości, która była pasją badawczą Profesora.

Można by także opowiedzieć o talentach organizatorskich Profesora Krzemienia-Ojaka. Zanim trafił on do Uniwersytetu w Białymstoku pracował w różnych środowiskach naukowych i instytucjach badawczych. W latach 60. i 70. XX wieku w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk kierował Zespołem Estetyki, był redaktorem naczelnym „Studiów Estetycznych”. W latach 80. i w początku lat 90. XX wieku Profesor Krzemień-Ojak kierował Instytutem Kultury oraz przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu serii tomów *Encyklopedii kultury polskiej*. Przez piętnaście lat pracy na Uniwersytecie w Białymstoku nie tylko stworzył od podstaw w Instytucie Filologii Polskiej dobrze funkcjonującą specjalność kulturoznawczą, która stała się zaczątkiem studiów kulturoznawczych na Uniwersytecie w Białymstoku, ale także potrafił skupić wokół siebie grupę kulturoznawców pracujących zarówno w kierowanym przez niego Zakładzie Wiedzy o Kulturze na Wydziale Filologicznym, jak i w Zakładzie Kulturoznawstwa na Wydziale Pedagogiki i Psychologii. Ta grupa osób, identyfikujących się z kulturoznawstwem, wkrótce po odejściu Profesora na emeryturę utworzyła międzywydziałowe studia kulturoznawcze na Uniwersytecie w Białymstoku.

Przez wszystkie lata pracy na UwB Profesor Krzemień-Ojak z powodzeniem organizował konferencje i sympozja przyciągające do Białegostoku naukowców z całego kraju złączonych pasją rozwijania współczesnej refleksji filozoficzno-antropologicznej, a efektem tego jest seria książek wydawanych pod hasłem: *Kultura*

i przyszłość. Dotychczas ukazało się dwanaście tomów, a kolejny, dotyczący kultury PRL-u znajduje się w przygotowaniu redakcyjnym.

Wreszcie należałoby także powiedzieć o wyjątkowej umiejętności Pana Profesora przyciągania młodych ludzi, a także tych starszych, a nawet najstarszych, zaliczanych już do „trzeciego wieku”. Taką płaszczyzną międzypokoleniowych spotkań stały się otwarte wykłady Białostockiej Wszechnicy Kulturoznawczej, dzięki której mogli oni poznawać rozmaite zjawiska artystyczne i różne przejawy życia kulturalnego w kraju i na świecie.

Gdy przygotowywaliśmy tę publikację, jej zamysł wydawał się czytelny. Chcieliśmy w niej zarysować horyzont tematyczny odzwierciedlający zakres naukowych badań Profesora Sława Krzemienia-Ojaka. Jednocześnie towarzyszyła nam świadomość, że to zadanie niemal niewykonalne. Szeroki zasięg kulturoznawczych zainteresowań Profesora, wielość i różnorodność jego naukowych fascynacji trudno oddać w tekstach pomieszczonych w objętościowo ograniczonej z konieczności monografii. Zdecydowaliśmy się zatem na wybór trzech – jak sądzimy – szczególnie ważnych dla Profesora kręgów problemowych. Znajdowały się one zawsze w centrum jego zainteresowań i pasji, którymi inspirował swoich współpracowników i wychowanków.

Trop pierwszy to *Przyszłość kultury*. Rozdział opatrzony tym tytułem stanowi nawiązanie do zainteresowań Profesora dotyczących prognozowania kierunków rozwoju kultury. Z jego inicjatywy formuła „Kultura i przyszłość” stała się wspólnym hasłem obejmującym prowadzone pod kierunkiem Profesora w Zakładzie Wiedzy o Kulturze na Uniwersytecie w Białymstoku prace badawcze, organizowane przez Zakład konferencje i przygotowany cykl publikacji (m.in. *Kultura i sztuka u progu XXI wieku* pod red. S. Krzemienia-Ojaka, *Intermedialność w kulturze końca XX wieku* pod red. A. Gwoźdźcia i S. Krzemienia-Ojaka, *Słowo w kulturze mediów* pod red. Z. Suszczyńskiego, *Przyszłość języka* pod red. S. Krzemienia-Ojaka i B. Nowowiejskiego, *Między powtórzeniem a innowa-*

cja. Seryjność w kulturze pod red. A. Kisielewskiej, *Przyszłość tradycji* pod red. S. Krzemienia-Ojaka). Jedną konferencję z tego cyklu zorganizował Andrzej Kisielewski z Zakładu Kulturoznawstwa na Wydziale Pedagogiki i Psychologii (jej pokłosiem stała się książka zatytułowana *Artystów gry z kulturą* pod red. A. Kisielewskiego). Głównym celem przywołanych tutaj konferencji i publikacji było praktykowanie perspektywnego myślenia o kulturze, namysł nad możliwościami i efektami kulturoznawczego prognozowania, wypracowywanie najbardziej skutecznej metodologii prognostycznych badań nad kulturą. Badaniom tym towarzyszyła wielokrotnie podnoszona przez Profesora potrzeba rozpoznawania kierunków zmian kultury współczesnej i podejmowania niełatwej „futurologicznej” refleksji nad przyszłością kultury, pozwalającej wskazać zarówno na jej szanse, jak i na zagrożenia.

Trop kolejny, ujęty w rozdziale drugim, opisaliśmy tytułem *Dzieła–legendy. Rola toposu w kulturze*. W 2007 roku działalność Białostockiej Wszechnicy Kulturoznawczej zainaugurowano odczytem Profesora *O powadze śmieszności czyli o niezwykłych przypadkach Don Kichota z Manczy w kulturze europejskiej*. Dla studentów Uniwersytetu w Białymstoku Profesor prowadził wykład monograficzny *Twórcy – dzieła – legendy* poświęcony interpretacji kulturowego dziedzictwa trzech twórców (Danteo, Cervantesa, Goethego) i trzech dzieł (*Boskiej komedii, Don Kichota, Fausta*). W jego domowym archiwum pozostało wiele materiałów zgromadzonych do pracy monograficznej dotyczącej tego tematu – pracy, której nie zdążył już, niestety, przygotować. Problem żywotności toposu kulturowego i kulturowych funkcji narracji literackich był bardzo bliski Profesorowi. W rozdziale drugim chcieliśmy oddać jego fascynację procesem recepcji wielkich dzieł w kulturze europejskiej, a zwłaszcza uformowanych w tym procesie wyobrażeń.

Trop ostatni, któremu poświęciliśmy rozdział trzeci, wyraża się w tytule *Kultura mediów w refleksji estetycznej*. Swoją działalność naukową Profesor Krzemień zaczynał jako estetyk. Później jego

pasją stały się studia nad kulturą, w szczególności nad kulturą współczesną. Z zainteresowaniem śledził dokonujące się w niej przemiany. Był otwarty na podejmowanie nowych problemów badawczych, jakie pojawiły się wraz z rozwojem mediów. Z uwagą wsłuchiwał się w analizy medioznawców. A jednocześnie był zwolennikiem połączenia namysłu nad kulturą medialną z refleksją estetyczną i kulturologiczną. Ostatnia część publikacji dotyczy więc problematyki estetycznego wymiaru współczesnej kultury medialnej, a także medialnego aspektu współczesnej sztuki. Znajdują się w niej teksty stanowiące próbę estetycznego opisu nowych mediów, ukazujące estetyczny wymiar formowanych przez nie tożsamości kulturowych, badające multimedialność kultury i „mediatyzację” sztuki współczesnej, sytuujące kulturę medialną w przestrzeni dyskursu kulturologiczno-estetycznego.

Tytuł całego tomu *Przyszłość kultury. Od diagnozy do prognozy* miał w założeniu oddać bogaty katalog wspomnianych problemów badawczych, a jednocześnie wskazać na główną ideę, która przyświecała całej pracy naukowej patrona naszej publikacji – Profesora Sława Krzemienia-Ojaka. Zgromadziliśmy tutaj teksty jego przyjaciół i współpracowników, którzy zechcieli – za co jesteśmy ogromnie wdzięczni – wziąć na warsztat i twórczo rozwinąć zaproponowane zagadnienia. Dzięki nim możemy oddać do rąk Czytelnika tom obejmujący takie tematy, jak: idea retrotopii Zygmunta Baumana (Wojciecha Józefa Burszty), „trzecia kultura” (Kazimierza Krzysztofka), kultura postapokaliptyczna jako alternatywna wizja przyszłości (Karoliny Wierel), perspektywa przyszłości teatru (Moniki Kostaszuk-Romanowskiej), antropologiczna granica piękna (Steffena Dietzscha), związki etnologii i sztuki w obrazach wykreowanych przez Bronisława Malinowskiego (Andrzeja Kisielewskiego), socjologiczna analiza recepcji malarstwa Jerzego Dudy-Gracza (Anny Matuchniak-Krasuskiej), reprezentacje hiszpańskich tradycji kulturowych w filmach Pedra Almodóvara (Katarzyny Citko), przyjemności związane z oglądaniem telewizji jako

kulturowy rytuał (Alicji Kisielewskiej), kino objazdowe i jego publiczność w XX wieku (Eweliny Wejbert-Wąsiewicz).

Wydaje się, że jeszcze tak niedawno Profesor Sław Krzemień-Ojak był z nami i wspierał nas swoim autorytetem, wiedzą i ogromnym życiowym doświadczeniem w staraniach o utworzenie studiów kulturoznawczych na Uniwersytecie w Białymstoku. Przyjechał do Białegostoku pomimo tego, że już nie pracował na Uczelni – był na emeryturze. Wówczas wydawało nam się, że będzie z nami zawsze.

Alicja Kisielewska

Monika Kostaszuk-Romanowska

Andrzej Kisielewski